

УДК 37.091.4"712"

ВЕРОНІКА ХОДАКІВСЬКА

Люблінський католицький університет Яна Павла II, Польща

ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ ІДЕЙ А. МАКАРЕНКА ЩОДО ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

У статті розглянуто погляди А. С. Макаренка на правильне виховання дитини. Проаналізовано його уявлення щодо педагогічної майстерності вихователя. Досліджено методи виховання дітей у баченні видатного педагога. З'ясовується, наскільки його думки про педагогічну майстерність є актуальними сьогодні.

***Ключові слова:** педагог, виховання, відповідальність, колектив, педагогічна майстерність.*

Постановка проблеми. Виховання завжди несе в собі таємницю – кожен вихователь старається по-своєму її відкривати. Цей процес ніколи не був легким, він завжди вимагав старань та зусиль. У науково-педагогічному спадку великого педагога А. Макаренка можна знайти поради для педагогів, вихователів, а також матеріали, які допомагали б кращому вирішенню цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми. Педагогічна майстерність вихователя аналізувалася в працях таких авторів, як І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, О.А. Лавріненко, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В. В. Сериков, Л. В. Сохань, Н.М. Тарасевич, Н.Є. Щуркова, І. С. Якиманська. Педагогічна майстерність А. Макаренка стала предметом дослідження Л.І. Гриценко, С.Г. Карпенчук, М.В. Левківського, С.П. Максимюка, А.В. Ткаченка та цілої низки інших вітчизняних і зарубіжних педагогів.

Однак далеко не всі педагоги-практики спираються на досвід А.С. Макаренка, хоча можна виокремити чимало проблем у вихованні дітей, які б можна було вирішити, творчо застосовуючи його педагогічний спадок.

Метою написання статті є виокремлення ідей А. Макаренка щодо педагогічної майстерності як характеристики вихователя, осягнення їхньої сутності і роз'яснення можливостей використання в сучасному світі.

Виклад основного змісту дослідження.

В сучасному світі головним завданням кожного вихователя є виховати дитину вільною та всесторонньо розвиненою індивідуальністю [4. с. 220]. „Немає поганої молоді, є тільки погані вихователі”, – писав А. Макаренко. Але сьогодні про це часто забувають.

Вчення Антона Макаренка внесло вагомий вклад в педагогіку. До сьогодні його методи виховання є актуальними, при цьому стосуються не лише освітніх закладів. Перш

ніж почати оговорювати педагогічну майстерність вихователів, необхідно вказати, які поради щодо педагогічної майстерності давав Макаренко саме для батьків, котрих він називав найпершими і головними педагогами. Батьки повинні піклуватися про своїх дітей, тому що саме вони несуть найбільшу відповідальність за їхнє майбутнє [3, с. 5]. Батьки увесь час своїм прикладом, своїми діями, вчинками виховують дітей. Макаренко підкреслював, що найважливішою складовою доброго батьківського виховання є відповідальність батьків за кожен свій крок і за свою сім'ю, а також повага та довіра в сім'ї [3, с. 11]. Якщо батьки прагнуть добре виховати дитину, вони з радістю та щастям будуть вкладати в неї усі позитивні якості доброї людини: повагу, щирість та простоту [3, с. 5-12]. На жаль, у сьогоденньому світі не всі батьки розуміють, наскільки є важливою педагогічна майстерність самих батьків, а не лише вчителів. Добре виховання в родині відіграє велику роль у житті людини – передусім тому, що в майбутньому воно дає людині щастя, бо тоді людина йде в життя сильнішою ніж та, котра була обділена добрим вихованням [3, с. 6].

У своїх роботах Антон Макаренко показував, що для того, аби зуміти правильно виховати дитину, необхідно правильно організувати колектив (яким також є і сім'я), бо саме тоді дитина зможе відчувати себе безпечно та комфортно. Саме так повинно бути і в сім'ї: батьки не повинні себе ставити вище над дитиною в значенні "дитина – це власність батьків", але повинні завжди пам'ятати, що вони є однією спільнотою, а тим паче, саме батьки і є відповідальними за цю спільноту [3, с. 7-8]. Добрі батьки повинні вміти давати своїй дитині "правильну свободу", тобто вони не повинні дозволяти їй робити що-завгодно, але повинні все знати про свою дитину: де і з ким проводить свій вільний час, чим займається, які має вподобання, чим дитина живе. Зовнішнє середовище має великий вплив на дитину, тому батьки також повинні навчати дитину відрізняти добре від поганого та боротися з ним. Адже *"діти виховуються постійно, навіть тоді, коли вони не вдома"* [3, с. 13].

Макаренко заохочував педагогів уміти вкладати дітям знаходження в собі свідомості, обов'язку та відповідальності, насамперед обов'язку перед своєю Батьківщиною – бо це Рідна Земля, котру треба любити, розвивати та берегти.

Важливого значення педагог надавав цілям виховання. Запевняв, що: *"кожен батько і кожна мати повинні усвідомлювати, до чого вони прагнуть у вихованні своєї дитини"*. Макаренко вважав, що від цього залежить майбутнє дитини – відчуття обов'язку перед Батьківщиною, чесність, працьовитість та бачення життя, суспільства [3, с. 9]. А. Макаренко писав: *"Діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу, котрі будуть створювати історію, це майбутні батьки та матері, котрі колись будуть виховувати власних дітей"* [3, с. 5].

Важливе значення Антон Семенович надавав **авторитету**. Педагог вважав, що авторитет є необхідним для доброго виховання дитини в сім'ї [3, с. 25]: *"Авторитет не потребує жодних доказів, його вважають гідністю, котра не ставить під сумнів гідність старшої особи, тобто силу та вартість, яку діти бачать своїми очима,"* [3, с. 15].

Батьки, щоб добре виховати дитину, в очах дитини повинні вміти бути авторитетом [3, с. 16]. Своїм життям, прикладами, допомогою, відповідальністю та своєю працею батьки здобувають авторитет. Діти повинні з повагою ставитись до праці батьків, якою б вона не була, а різного роду заслуги – повинні трактувати як заслуги перед Батьківщиною [3, с. 23-25].

"Авторитет, котрий спирається на знання про життя дитини, веде до авторитету допомоги – знаючи життя своєї дитини, батьки найкраще знають, як і коли діти потребують допомоги" [3, с. 25].

Видатний педагог керувався суспільними методами виховання. З однієї сторони, він показував **сім'ю, як колектив**, а з іншої – показував як можна перевиховати дітей за допомогою спеціально створених для цього колоній. А. Макаренко у своїй практиці використовував такі методи виховання, як: повага та довіра до своїх учнів, загальна думка спільноти, виконання обов'язків, поставлених перед вихованцями [1, с. 150-156].

Розглянувши вимоги щодо педагогічної майстерності батьків, переходимо до педагогічної майстерності шкільних педагогів. А. Макаренко висвітлив цю проблему в працях "Педагогічна поема", "Прапори на баштах", "Деякі висновки з мого педагогічного досвіду", "Проблеми шкільного радянського виховання" [1, с. 150-156].

Шкільних педагогів Макаренко називав "інженерами дитячих душ"[1, с. 150-156]. Вони повинні володіти такими прийомами педагогічної майстерності, як:

- розпізнання духовного (внутрішнього) стану дитини по її обличчю, намірів дитини;
- володіння педагогом стриманістю – поведінки, міміки, емоцій;
- правильний тон розмови, володіння мовною технікою;
- "педагогічна артистичність" -- артистичні якості задля вияву гніву, радості тощо в певних ситуаціях;
- уміння керувати групою вихованців у разі опору;
- психологічна підготовка педагога [1, с. 150-156].

Виховання в особистому досвіді А. Макаренка також стосувалося **перевиховання дітей** [2, с. 312-313; 3, с. 5-6]. Він прагнув віднайти способи, завдяки яким таких дітей можна направити в правильне русло, тобто скерувати їхню активність на користь та вимоги суспільства, причому навіть створити умови, щоб така дитина в майбутньому могла стати сильною особистістю і виконувала та дотримуватися правильних життєвих норм [3, с. 5-6]. Видатний педагог у своїх працях чітко показував, що такі діти теж мають право бути щасливими, їм треба тільки допомогти в цьому. Сьогодні такі методи застосовуються на прикладі домів-сиротинців сімейного типу, де за допомогою товариського ділового спілкування в колективі перевиховуються вади первинного виховання дітей [4, с. 425].

А. Макаренко вважав, що педагог повинен вміти ставити перед дітьми певні вимоги і вимагати від них їхнього виконання. Дуже важливий чинник у вихованні дітей **колективна діяльність** – коли за допомогою колективу вирішуються виховні завдання, важливі питання, проблеми обмірковуються разом з цілою групою, нею ставляться певні вимоги до окремої особистості [1, с. 150-156].

Найважливішим компонентом у розвитку колективної діяльності А. Макаренко вважав самовиховання дитини, яке відбувалося тоді, коли кожна дитина в колективі самостійно брала на себе відповідальність виконувати якийсь обов'язок і в ньому себе контролювати. Це повинно було виробити високий рівень дисципліни в групі [1, с. 150-156].

Належить також підкреслити, що в своєму досвіді Антон Семенович Макаренко заохочував до рівності педагога зі своїм вихованцем – вони знаходяться на одному рівні, якщо йдеться про колективну працю. Він вважав, що педагог у колективі не повинен відрізнитися своїм становищем, але навпаки, повинен бути подібний до кожної дитини з цього колективу [1, с. 150-156]. У сучасній педагогіці це положення вже розглядається як загально прийняте, бо ж кожен вчитель повинен поважати гідність дитини [5, с. 25-26].

А. Макаренко використовував поділ дітей на загони, управління якими здійснювалося на засадах змінності активу. Ведуча особа такої групи мала право диктувати певні обов'язки для членів групи, проте наставляв час – і керівником ставав хтось інший. Це була добра школа управління і самоврядності [1, с. 150-156].

Макаренко надавав важливого значення правильній організації праці педагога. Вважав, що без праці не є можливе виховання, праця відіграє дуже важливу роль як з фізичної сторони, так і з психологічної, тобто допомагає сформувати радісне бачення світу та щасливе бачення своєї долі. Його вихованці відчували себе захищеними [1, с. 150-156]. Педагог підкреслював, що сам процес праці надає дитині зацікавлення до неї [2, с. 313]. Така дитина повинна була вирости перш за все щасливою людиною та мати в собі подчуття обов'язку перед Батьківщиною [2, с. 315].

На власному досвіді Антон Семенович показував, що виховання вимагає виключно колективного зусилля ("колектив – людина", "суб'єкт – об'єкт"), а не "двостороннього" –

тобто безпосереднього впливу педагога на дитину [1, с. 150-156]. Таке бачення цілком відповідало середовищу, в якому жив і працював Макаренко.

А.С. Макаренко стверджував, що вихована людина в житті має чітко визначені цілі, а також своїм життям показує приклад для інших людей – не чекає, щоб у певних умовах їй наказали, як саме треба діяти. Вихована за його ідеями людина сама знає, як їй треба себе поводити в конкретних ситуаціях, які вона повинна виконувати обов'язки протягом цілого свого життя, щоб допомагати своїй країні, а також у цілому суспільству [5, с. 42-43]. Натомість, критикував таке бачення, коли людина поводить себе добре, підкорює свої вчинки тільки в певних цілях – для власної вигоди, незважаючи на те, що навколишнім це приносить шкоду [3, с. 26]. Ці думки можуть багато підказати сучасному вихователю при формулюванні цілей його діяльності.

Висновки. Аналіз професійного досвіду і педагогічної майстерності А.С. Макаренка свідчить, що перші і головні вихователі (педагоги) дитини – її батьки – це “ковалі, які куять щастя своєї дитини”. Власне, від них залежить найбільше – це вони є тими, хто вкладає в дитяче серце зачатки людяності та любові, котру протягом свого життя вони будуть в собі вирощувати. Не менша відповідальність, за А. Макаренком, лежить на шкільних педагогах, бо саме вони займають подібне місце після батьків, або в деяких випадках навіть замість батьків.

Добре виховання дитини потребує від учителя, вихователя високорозвиненої педагогічної майстерності, що передбачає не лише прямий, а й опосередкований соціумом вплив на неї. Аналіз результатів виховної діяльності А.С. Макаренка дозволяє зрозуміти, чому його ідеї широко застосовуються в сучасному світі. Адже добре виховання є невід'ємною частиною щасливого життя кожної людини, а видатний педагог умів ростити своїх вихованців щасливими.

Список використаних джерел

1. Левківський М.В. Історія педагогіки: навчальний посібник / М. В. Левківський ; ЖДУ ім. І. Франка. – Л.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 189 с.: -- Бібліогр.: 150-156.
2. Makarenko A. Dzieła w 5 t. Ogólne zagadnienia teorii pedagogiki wychowanie w szkole radzieckiej / A. Makarenko. – Warszawa: Wyd-wo PZWS, 1975. – 519 s.: -- Bibliogr.: 310-315.
3. Makarenko A. Wychowania w rodzinie / A. Makarenko. – Warszawa : Wyd-wo Panstwowy instytut wydawniczy, 1954. – 100 s.: -- Bibliogr.: 5-26.
4. Максимюк С. П. Педагогіка. Навчальний посібник / С. П. Максимюк. -- Київ : Вид-во Кондор, 2005. -- 667 с.: -- Бібліогр.: 220, 425.
5. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології / Е. І. Федорчук. -- Кам'янець-Подільський: Вид-во Міністерство освіти і науки України Кам'янець-Подільський державний університет, 2005. -- 212 с.: -- Бібліогр.: 25-26, 42-43.

Стаття надійшла до редакції .24.02.2014 р.

Ходаковская В.

Люблинский католический университет Иоанна Павла II, Польша

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ ИДЕЙ А. МАКАРЕНКО ОТНОСИТЕЛЬНО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА ВОСПИТАТЕЛЯ

В статье рассмотрены взгляды А.С. Макаренко на правильное воспитание ребенка. Проанализированы его представления о педагогическом мастерстве воспитателя. Исследованы методы воспитания детей в видении выдающегося педагога. Выясняется, насколько его мысли о педагогическом мастерстве актуальны сегодня.

Ключевые слова: педагог, воспитание, ответственность, общество.

Khodakivska V.

Catholic University of Lublin university of John Paul II, Poland

USE IN THE MODERN WORLD OF IDEAS A. MAKARENKO REGARDING PEDAGOGICAL SKILLS TUTOR

The article discusses the views of AS Makarenko on the proper upbringing of the child. Analyzed his notion of pedagogical skills tutor. Investigated methods of raising children in a vision an outstanding teacher. Clear how much his thoughts on pedagogical skill relevant today.

Keywords: teacher, correct education, responsibility, association.